

Sadi Özen ve Daru'l-Hazen Dergâhı (1938-2012)

Sadi Ozen and The Dergah of Daru'l Hazen(1938-1912)

Prof. Dr. Ergün Yıldırım

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü,
ergun.yildirim@izu.edu.tr

Istanbul Sabahattin Zaim University
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Sociology
<https://orcid.org/0000-0002-5076-3466>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types
Geliş Tarihi | Received
Kabul Tarihi | Accepted
Yayın Tarihi | Published
Yayın Sezonu | Pub Date Season
Sayı | Issue
Sayfa | Pages

Biyografi | Biography
12 Kasım | November 2023
01 Haziran | June 2024
30 Haziran | June 2024
Haziran | June
53
93-110

Atıf | Cite as

Ergün Yıldırım, "Sadi Özen ve Daru'l-Hazen Dergâhı (1938-2012)". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 53 (Haziran 2024), 93-110.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Yayıncı | Published by

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim University

Telif Hakkı | Copyright

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır.

Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. | It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ergün Yıldırım).

Öz

Tasavvuf, çok zengin bir düşünce, hareket ve inanç dünyasıdır. Toplumun bütün katmanlarında varlığını göstermektedir. İslam toplumunda çeşitli sosyal hareketler, gruplaşma ve dayanışma toplulukları, eğitim ve sosyalleşme kurumları gibi çok yönlü fonksiyonlar yerine getirmektedirler. Bu açıdan da sosyoloji bilimiyle araştırılmaları önem kazanmaktadır. Sadi Özen de tasavvuf bağlamında ortaya çıkan bir sosyal aktördür. Harput-Elâzığ tasavvuf çevresinde yetişmiş ve hizmetlerini sürdürmüş bir kadiri şeyhidir. Ancak Buhara'ya uzanan bir tarihi ve ailesi bulunmaktadır. Sadi Baba lakaplı şeyh, modern zamanlarda Türkiye'de tekkelerin kapatılması ile beraber yaşanan bütün olumsuz şartlara rağmen yine de bir şehrin dünyasında ve büyük tasavvuf geleneği içinde yer alan çevrenin mirasını sürdürmeyi başarmış bir şahsiyettir. Dar'ul Hazen dergâhında çeşitli sohbetlerle çevresini aydınlatmaya çalışır.

Bu makalede onun düşünceleri, şairliği, ilişkileri ve tasavvufa bakışı üzerinde durulmaktadır. Bir bütün olarak yerel bir şeyh etrafında oluşan inanç, kültür ve ilişkileri ele almaktadır. Sadi Özen'in sosyal aktörlüğü kadar benimsediği düşünceler ve dergâhındaki sosyal ilişkiler ağı da kısaca ele alınmaktadır. Dar'ul Hazen Dergâhı'nın şeyhi Said Özen, tasavvuf sosyolojisi çerçevesinde araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf Sosyolojisi, Dergâh, Kadiri, İnanç, Sosyal Ağ.

Sadi Ozen and The Dergah of Daru'l Hazen(1938-1912)

Abstract

Sufism is a very rich world of thought, movement and belief. It is present at all levels of society. They fulfil various functions such as different social movements, groupings and solidarity communities, educational and socialisation institutions in Islamic society. In this respect, it is important to study them with the science of sociology. Sadi Özen is a social actor who emerged in the context of Sufism. He is a Kadiri sheikh who grew up and continued his services in the Sufi environment of Harput-Elâzığ. However, he has a history and family that goes back to Bukhara. The Sheikh, nicknamed Sadi Baba, is a figure who, despite the unfavourable conditions of modern times with the closure of dervish lodges in Turkey, has managed to preserve the heritage of his environment in the world of a city and within the great Sufi tradition. In the Dar'ul Hazen Lodge, he tries to enlighten his surroundings through various conversations.

This article focuses on his thoughts, his poetry, his relationships and his view of Sufism. Overall, it deals with the beliefs, culture and relationships formed around a local sheikh. Sadi Özen's ideas and the network of social relations in his dervish lodge are briefly discussed, as is his social agency. Said Özen, the Sheikh of Dar'ul Hazen Dargah, is studied within the framework of Sufi sociology.

Keywords: Sufi Sociology, Dargah, Kadiri, Faith, Social Network.

سعدی أوزن وتكية دار الخزن (1938-2012)

الملخص

التصوف عالم غني جدًا بالفكر والحركة والاعتقاد. ويظهر حضوره في جميع طبقات المجتمع. وهي تؤدي وظائف متعددة الأوجه مثل الحركات الاجتماعية المختلفة، والتجمعات والجماعات المتضامنة والتضامن، ومؤسسات التربية والتنشئة الاجتماعية في المجتمع الإسلامي وفي هذا الصدد، من المهم دراستها بعلم الاجتماع. سعدی أوزن هو فاعل اجتماعي ظهر في سياق التصوف. وهو شيخ قادري نشأ في بيئة صوفية في هارپوت-إليزيغ واستمر في خدمته. ومع ذلك، فإن تاريخه وعائلته يعودان إلى بخارى. الشيخ الملقب بـ "سعدی بابا" هو شخصية استطاعت رغم كل الظروف غير المواتية التي عاشها في العصر الحديث مع إغلاق محافل الدراويش في تركيا، أن يحافظ على إرث بيته في عالم المدينة وفي إطار التقليد الصوفي العظيم. وقد حاول تنوير بيته بأحاديث مختلفة في محفل دار الحضرة. يركز هذا المقال على أفكاره وأشعاره وعلاقاته ونظراته إلى التصوف. ويتناول بشكل عام المعتقدات والثقافة والعلاقات التي تشكلت حول شيخ محلي. ويناقش بإيجاز أفكار سعيد أوزن وشبكة العلاقات الاجتماعية في محفل الدراويش الذي كان يقيم فيه، بالإضافة إلى وكراته الاجتماعية. كما يتم بحث سعيد أوزن، شيخ دار الحضرة في إطار علم الاجتماع الصوفي. الكلمات المفتاحية: علم الاجتماع الصوفي، التكية القادرية، الاعتقاد، الشبكة الاجتماعية. ،

1. Giriş

Yumurta topuklu kunduraları, siyah şalvarı, gövdesindeki gömleği üzerindeki yeleş, başındaki takkesi, takkeden boyunların üzerinden omuzlarına sarkan uzun saçları, kısa boyu ve küçük cüssesi ile hep hareket ve neşe içinde kaynayan bir beden. Konuşması tane tane. *Gülistan* ve *Bostan*'dan, *Mesnevî*'den ve *Hâfız*'dan şiirler okur. Günü de konuşur. 450 yıl önce Buhara'dan gelen bir aileden olduğunu söylemişti. Bunu bir üstünlük veya ayrıcalık havasıyla değil, kendisini tanıtmak için söylemişti. Çay ocağında otururken, sokakta yürürken, düğün merasimlerinde konuşurken karşılaşmıştım. Ancak ilk tanışmamız oldukça ilginçti.

Sosyoloji bölümünü kazanmış heyecanlı bir öğrenciyim. Hızlı yaşayan, kanı deli akan, İslam'ı dava bilen, Frantz Fanon, Ali Şeriatî ve Seyyid Kutupla dünyayı fethetmiş bir ruhla konuşuyorum. Üniversite arkadaşım Hayrettin ile İzzet Paşa Camii altındaki mütevazı tespih dükkânına gitmeye ve Sadi Baba'yı ziyaret etmeye karar veriyoruz. Haber vermeden dükkâna daldık. Oradaydı, ayağa kalktı, ve bizi içeri buyur etti. Oturmamız için yer gösterdi. Biz, tasavvufa eleştirel bakan ve hatta muhalefet eden öğrencilerdik. Sorularımızı da buna göre soruyorduk. Sadi Baba, önce bize içmek için çay ve limonata ikram etti. Arkasında o daracık, küçük dükkânda muhabbet koyulaştı. Bir yandan da seyrek de olsa gelen müşteriler vardı ve ben de yeri işgal ettiğimiz için içten içe rahatsızlık duyuyordum. Fakat Sadi Baba, pür dikkat bizi ruhani halesine almıştı. Sonunda "biz halkın pedagoğlarıyız" dedi. Devam etti: "Halk bize gelir. Biz de bildiğimiz kadarıyla meselelerine yardım etmeye çalışırız. Sizin güzergâhınız ise daha farklı". Az ve öz konuşmuştu, ama içimizi fethetmişti¹. O artık Sadi Abimizdi. Kendisini böyle çağrılmasından hoşlanırdı. "Şeyh kim, biz kim" derdi.

Sadi Özen, Harput tasavvuf çevresinde yetişen bir şahsiyettir. Buradaki alimlerden dersler almış ve ariflerin sohbet halkalarında bulunmuş. Harput tasavvuf çevresi, güçlü bir tarihi tecrübeye, çeşitli medrese ve tekkelere, birçok tarikat meşrebine sahip bir sosyal dini ağdır. Yüzyıllar içinde oluşarak sürüp gelmektedir. Harput'un bu tasavvuf çevresinin etkinliği ve derinliği nedeniyle ona "evliyalar diyarı" denmektedir.

¹ 1985 yılında, Hayrettin Düşkün ile İzzet Paşa Camii altındaki tespih dükkânında yaptığımız ziyaret.

Harput'ta birçok zaviyeler bulunmaktadır. Molla Ahmet Peykeri, Hacı Bey, Mansuriye, Derviş Bayezid, Şeyh Sadi, Nazar Baba, Seyyid Kasım, Ankuzu Baba, Şeyh Kainat (Fetih Ahmet Baba) gibi². Zaviyelerle beraber türbeler ve ziyaretgâhlar da dikkat çekmektedir³. Harput'ta medrese ve tekke kültürü iç içedir. Bu nedenle büyük âlimler ve tasavvuf adamları aynı kimliği taşımaktadırlar. Örneğin Perçençli Şeyh Ali Efendi bunlardan birisidir. İstanbul payitahttan da eğitim alarak Harput'a döner ve hizmetlerini burada sürdürür. Sultan Abdülaziz ile görüşür, Huzur dersleri hocalığını yapar⁴. Harput şehri hafızlığın, alimliğın, arifliğın ve şairliğın çok iç içe geçtiği bir sosyal ve dini dünyadır. Bu nedenle kelimadan tasavvufa kadar dînî ilimlerde çeşitli eserler verilmiş ve birçok dîvân yazılmıştır.

Harput kültür çevresi, yerel özelliklerle beraber her zaman İslam dünyasının geniş tasavvuf çevresiyle de etkileşim içerisinde olmuştur. Örneğin ünlü filozof ve mutasavvıf Sühreverdî, bir süre Harput'ta kalmıştır⁵. Şehabeddin Sühreverdî, işrâki ekolün kurucusudur. Bu konuda İşrâku'l-hikmet/İşrak Hikmeti adıyla da önemli bir kitap yazmıştır. Yine ünlü mutasavvıf ve şair Nigârî de Harput'a sürgün edilmiş, burada kalmış ve ruhunu da burada teslim etmiştir⁶.

Mevlânâ Halid-i Bağdadî'nin halifesi Ali Rıza Efendi Harput'a bağlı bir yerleşim olan Palu'da yaşamıştır. Burada ve Harput çevresinde birçok halife yetiştirmiş ve geniş bir mürit çevresi olmuştur. Sadi Özen'in ailesi de Buhara'dan gelerek bu çevreye katılmıştır.

Erzurumlu Osman Bedreddinî ve Musa Kazım Efendi gibi büyük Nakşî şeyhleri de Harput tasavvuf çevresinin önemli şeyhleridir. Özellikle Musa Kazım Efendi, Harput'un hem geleneksel hem de modern eğitim kurumları içerisinde yetişmiştir. Harput'ta açılan Fransız Kolejinde eğitim almış, çeşitli medreselerde okumuş ve zamanında çıkan gazeteleri yakından takip etmiştir⁷. Musa Kazım Efendi, bu özellikleri ile çok farklı bir şeyh tipini temsil

² Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, (Ankara: TTKB1986), 218-220.

³ İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, I, (Ankara: Elâzığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları: 1958), 322-330.

⁴ A.g.e, II, 125

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Türk Tefekkürü Tarihi*, (İstanbul: YKY, 2007) 161.

⁶ Mustafa Kara, "Harputta Bir Karabağlı Bir Derviş Şair: Nigari", *Dünü ve Bugünü ile Harput*, (Elâzığ: Türkiye Diyanet Vakfı Elâzığ Şubesi Yayınları, 2005), 179-198.

⁷ B. Erdem, Şeyh Musa Kazım Efendi, (Elâzığ: Çayda Çıra Yayıncılık, 2011), 46

etmektedir. Said Baba da Musa Kazım Efendinin sohbet halkalarında yer almış ve ondan etkilenmiştir.

Nakşilik kadar Kadirilik de Harput tasavvuf çevresinde güçlü bir ekoldür. Hatta daha fazla bir geçmişe ve etkiye sahiptir. Mesela Ömer Hüdayi Baba, bu açıdan oldukça dikkat çekicidir. Bölgedeki halk üzerinde derin etkileri olmuştur. Sadi Baba da bu Kadiri gelenek içerisinde yer alır. Nitekim Ehli Beyt sevgisi ve Muaviye'ye karşı mesafeli duruşu da bunu göstermektedir⁸.

2. Ailesi, Eğitimi ve Düşünceleri

Sadi Baba'nın ailesi, 1400 yıllarında Anadolu'ya yerleşir. Şeceresi Osmanlı kayıtlarında mevcuttur. Soyuz Hz. Cafer-i Tayyar ve Hz. Hüseyin'in kız kardeşi Zeynep'e kadar gider. Osmanlı, aileye tuz vakfiye ve araziler tahsis etmiştir. Aile zaman zaman cihat faaliyetlerine katılmışlar⁹. Farklı beldelerden sonra Palu'ya yerleşmişler. Babası Mehmet Efendi, Palu'dan Elazığ'a göç eder. Mehmet Baba, Nakşiyeden icazetli Kadiri şeyhlerindedir. Sadi Baba, 1938 yılında Elazığ'da doğar. İlkokulu tamamladıktan sonra Ortaokulu terk eder. Buna çok ibret verici bir olay neden olmuştur. Sınıflarındaki iki çocuk esnaftan bir şey yapıyor. Şikâyet üzerine sosyal konumu yüksek olan çocuk cezalandırılmaz. Sadi Baba da bunun üzerine sınıfta öğretmenine itiraz eder ve bunun haksızlık olduğunu söyler. Öğretmen öğrencinin bu tepkisinden dolayı onu disiplin kuruluna verir. Aileler araya girince, özür dilemesi üzerine disiplin kurulunda ceza vermektense vazgeçileceği söylenir. Sadi Baba, bunu kabul etmez ve okuldan atılır¹⁰. Bundan sonraki eğitimini babası Mehmet Baba'nın yanında sürdürür. Arapça, Farsça ve dini eğitimini ondan alır. Babasının vefatı sonrasında eğitimine onun halifelerinden Şeyh Şerif ve Şeyh Mustafa Efendi ile devam eder. Harput'un meşhur âlimlerinden ve Nakşibendi şeyhlerinden Musa Kazım Efendinin sohbetlerine katılır¹¹.

Sadi Özen, bir irfan ve ilim ehlidir. Bunu yazdığı eserlerinde görmek mümkündür. Sadi Baba, tasavvufu hem hal olarak yaşayan hem de ilim

⁸ Çelik, İ-Dumlu, M. (2018) "Kâdiriyye Tarikatı Halisiyye Şubesi Mürşidlerinden Elazığlı Hacı Ömer Baba (v. 1321/1905) Hayatı, Eserleri Fikirleri ", Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:7, sayı: 14, Sayfa: 89-124

⁹ Mehmet Taha Özen, Sadi Özen'in oğlu Muhammed Taha Özen ile 15.02. 2022 tarihinde yaptığımız derinlikli mülakat.

¹⁰ Mehmet Özen ile mülakat, 15.02. 2022

¹¹ Mehmet Özen ile Mülakat, 15.02.2022

olarak ilgilenen bir şahsiyettir. Tasavvuf tarihi, tasavvuf bilgisi ve tasavvuf kavramları alanında yetkin bir bilgi düzeyine sahiptir. Tasavvuf üzerine çağdaş dönemde devam eden çeşitli tartışmalarla yakından ilgilenir. *Ankalar ve Kargalar* adlı eserinde tasavvufun özünü göstermek ister. Anka ve kargayı sembol olarak kullanır. Anka, onun bakışında tasavvufta insanı kâmilî temsil eder. Karga ise çöplüklerde gezen ve yaşayan bencil, egoist, kötü sesli ve çirkin insanların sembolüdür. Kitapta bidat ve hurafeler, rabita, teslimiyet, ilham, istidraç, fenafillah gibi kavramların nasıl da yozlaşarak kullanıldığını göstermeye/anlatmaya çalışır¹².

Selef-i sâlihîn (yani ilk Müslüman kuşağın dini anladığı gibi anlamak) anlayışını savunur. Tasavvufa böyle bakar. Bundan dolayı tasavvufa karşı “içten eleştiri”yi temsil eder. Tasavvufun içinde durarak tasavvufa karşı bir eleştirel bilinç ortaya koyar. Örneğin rabitanın tasavvufun ilmî bir hal aldığı 10. ve 11. yüzyılda bile olmadığını ve sonradan ona dâhil olduğunu ileri sürer. Yine tasavvuftaki çeşitli yozlaşmalara işaret eder. Fenafillah kavramına bakışı ve yorumlayışı bunlardan birdir. Öte yandan bu yozlaşmanın ana sebeplerine işaret eder. “İslam tasavvufu bir ilmî ve irfanî seviye ister. Amma şimdi zamanımızda Bit Pazarına düşmüş, ayrı şey...” Evet, çağdaş zamanlarda neyiz bit pazarına düşmedi ki? Bir taşra şehrinin küçük dünyasında yaşayan Sadi Baba, bunu kendi meşguliyeti alanında etkileyici bir şekilde gözlemliyor. Tasavvuf düşüncesini ve pratiğini Kuran ve sünnet önünde yeniden hizaya çeker. Kur’ân ve sünneti temel alarak tasavvufa yaklaşır: “Bizim burada 30-40 kadar Kadirî şeyhi vardır. Ben de dâhil kimse kimseye gitmez. Ben de dâhil hiçbirimiz Kur’an’ın potasında erimiş değiliz. Biz yeni yeni Kur’an okuyoruz.”¹³.

Yine İstanbul’dan kendisini ziyarete gelen bir gazeteci ile arasında geçen şu diyalog da bu açıdan oldukça önemlidir: Gazetecinin ifâdesiyle kendisine: “Ne işin var Elâzığ’da?” diye sorar. Ben de bunu çok söylerim: “Ne yapalım? Ekmek parası” demiştim. Bana şöyle cevap vermişti. “Olur mu? Sen gazetecisin. Sen şeyh misin? Sen yazarsın, ulvî bir iş yapıyorsun. Ekmek parası için bizim gibi şeyhler dolaşır”.¹⁴

¹² Sadi Özen, *Ankalar ve Kargalar*, (Kahramanmaraş: Poza Ofset, 2013), s. 141, 215.

¹³ Aktaran Ruşen Çakır, “Gomaşinen (59)- Elazığ’dan iki portre: Sadi Baba ve Hacı Efraim” <https://medyascope.tv/2021/09/25/>

¹⁴ A.g.m

Sadi Özen, bu eleştirel söylemleriyle ıslahatçı bir tutumu temsil eder. Hem fikri hem de pratikte yaşanan tarikat pratiklerine karşı bu ıslahatçı yaklaşımı sergiler. Nitekim onun ıslahatçı/ tecditçi yönüne oğlu Muhammed Taha da işaret ediyor: “İslam’da tüm konuların Kuran ve sünnet ışığı altında günün meselelerine çözüm bulacak şekilde yeniden ele alınması gerektiğini tasavvuf ve fıkıh açısından tarihte kalmış metot ve fetvalarla günün meselelerine çözüm bulunamayacağını bunların yeniden ele alınması gerektiğini vurgulardı. Bu görüşünün de alt yapısının temelini ilk tasavvuf büyüklerinden kaynakladığını vurgulardı”¹⁵. Bu ifadelerde yenilikçiliği, açık fikirliliği ve bunu da yine tasavvuf öncülerinin yöntemlerinden yararlanarak ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir.

Sadi Baba (Özen), geleneksel bir şeyh tutumunu aşar. Çağdaş dönemin meselelerine karşı açık bir bilinç içerisindedir. Çağdaş gelişmelere karşı duyarlıdır¹⁶. Nitekim dönemin şeyhlerinde pek rastlanmayan çağdaş İslam düşünürlerinden Muhammed İkbâl ve Seyyid Kutup gibi düşünürleri okur. Bu çağdaş Müslüman düşünürlerle beraber yine çağın meseleleri ile alakadar olur. Bu çerçevede “okuyalım” diye çağrıda bulur. Elâzığ’da kitabevi açması ve burada çağdaş İslam düşünürlerine ait çeşitli kitaplar satması ve yine kitabevinin önemli bir entelektüel ortam olması da bu açıdan önem taşımaktadır¹⁷.

*Emir Muaviye Sahabi mi?*¹⁸ adlı eserinde İslam tarihinde ve siyaset pratiğinde en çetrefilli konuya samimice eğilir, cesaretle üzerinde düşünür. Ehlisünnet içinde duran bir tasavvuf şeyhi olarak egemen anlayışa epeyce aykırı bir tutum ortaya koyar. İslam kaynaklarından yararlanarak Emevilerin iktidar ve asabiyet alanındaki yanlışlarını ve sapmalarını ortaya koyar. Ebû Süfyan’ın çeşitli sözlerine ve tutumlarına işaret ederek onun gerçek ve samimi bir müslüman oluşunu ihtilaflı bulur. Hz. Osman’ın Ebu Süfyan’a “kalk git Allah cezanı versin” diyerek onu susturduğunu aktarır. Yine Hz. Osman’ın halife olunca, Ebu Süfyan’ın Hz. Hamza’nın mezarına gelerek onu tekmelediği ve “Ey Hamza dün bizimle uğruna savaştığın şeye bugün biz sahip olduk, halbuki biz hilafete Teym

¹⁵ Mehmet Özen ile yapılan derinlikli mülakat, Elâzığ, 2022

¹⁶ Ruşen Çakır, a.g.m

¹⁷ Nevzat Ülger ile yapılan mülakat, Elâzığ, 17.07. 2023

¹⁸ Said Özen, *Emir Muaviye Sahabe mi?*, (İstanbul: Birleşik Dağıtım,1996)

ve Adiy'den daha layık idik"¹⁹ sözlerinden bahseder. Böylece Emevilerin asabiyetçi zulümlerine işaret eder.

Sadi Baba, söz konusu eserinde önce Muaviye'yi adeta bir sosyal bilimci objektifliğiyle portre halinde tanıtır. Hz. Osman'ın şehit edilmesi ve Medine'de halifeliğin seçiminin fotoğrafını tarafsız bir şekilde çeker. Sonra Şam valisi Muaviye'nin, seçilen Halife Hz. Aliye karşı kan davası güderek isyan ettiği kararına varır. Sadi Özen'e göre Ebu Süfyan yaşadığı zamanlarda Kur'an-ı Kerim nâzil olurken ona karşı cenk ediyordu. Oğlu Muaviye de bu defa Kurân-ı Kerim'i tevil etmek üzere cenk etti. Kur'an ayetlerini kendi maksadına göre tevil ederek müslümanların emiri Hz. Aliye düşmanlık ediyor ve savaşıyordu. Muaviye, hilafeti kılıç zoruyla almıştır. İslam'a sultanlığı ya da krallığı getiren ilk kişidir. Bu da "dine karşı işlenmiş en büyük cinayet ve zulümdür"²⁰.

Sadi Baba'ya göre Muaviye'nin iktidarı, "Nebevî hilafetin bitip sultânî hilafetin başladığının habercisi"dir. Peygamberin ve dört halifenin uygulamalarını değiştirerek bunu ortaya koymuştur. Bunların başlıcaları şunlardır: İslam siyasetinin temel iki ilkesi olan biat ve şuranın kaldırılması, müslümanı kafire mirasçı yapması, diyeti değiştirmesi, ganimette altın ve gümüşü ayırarak kendisine alması²¹.

Şeyh Sadi, Muaviye'nin vahiy kâtipliği konusunu da tartışmaya açmaktadır. Ona göre Ebû Süfyan ve Muaviye ailesi 23 senelik devrisaadet içerisinde bir yıl, altı ay, on bir günlük müslümanlardır. "Bu süre içinde Muaviye ne zaman Medine'ye göç etti? Bu sürede kaç ayet-i kerime, nerede, ne zaman nazil oldu? Muaviye bunların kaçını yazdı? Bunların cevabı verilmeden Muaviye'nin vahiy kâtibi olduğu "havada kalır ve kuru bir iddiadan" ibaret kalır.²²

Bir Kadirî şeyhi olan Sadi Özen, Hz. Aliye ve onun oğlu Hüseyin'in uğradığı haksızlıklara karşı da isyan duyguları içerisinde. Muaviye'nin bütün yanlışlarını ve hilelerini gözler önüne serer. Hz. Ali'ye ve Hz. Hüseyin'e derinden bağlılığını gösterir. Kerbela'da Hz. Hüseyin'in yaşadığı yalnızlık, zulüm ve şehadeti kalbiyle ve imanı ile hisseder. Adeta onun davasının zamanımızdaki sözcüsüdür. Ehl-i sünnette yer alan, ki bunu da

¹⁹ A.g.e, s.135-136

²⁰ Age, s. 145

²¹ A.g.e, s. 146

²² A.g.e. s.158.

ifade eden, bir tarikat şeyhinin bu tutumu oldukça dikkat çekicidir. Ehli Sünnet tasavvufunda, özellikle Kadiri çevrelerin Hz. Ali sevgisi de burada önemli bir lat yapı oluşturduğunu belirtmemiz gerekir.

Sadi Özen, sürekli okumayı, düşünmeyi, Kuran ve sünneti vurgular. “Okumaktan korkmayalım” der ve devam eder: “Mısır’ı da okuyalım, İran’ı da okuyalım, Pakistan’ı da okuyalım. Hatta Avrupa’daki ciddi fikir adamlarının eserlerini de okuyalım”²³. Seyyid Kutup, Mutahhari, Goethe, Hz. Mevlânâ, İbrahim Gülşenî gibi şahsiyetlerden örnekler verir veya onlara atıflarda bulunur. Bütün bu çabasında Doğu ile Batının hikmetine açılma ve ulusal sınırlarla kayıtlı düşünceleri aşma vardır. Tasavvuf düşüncesinin modern zamanlardaki genişliğini yansıtması açısından oldukça dikkat çekicidir.

3.Şairliği

Sadi Baba şair ruhludur. Konuşmalarında sık sık Sa’dî’den ve Mevlânâ’dan dizeler okur. Kendisi de şairdir. Müstakil bir şiir kitabı yoktur, ama şiirleri vardır. Mahlası Hazenî’dir. Tasavvufi ve sosyal muhtevalı şiirler yazar. Müzik ve edebiyata da ilgisi büyüktür. Dergâhında ney üflenir, kaside okunur, devran yapılır, şiirler söylenir.

Hazenî mahlasıyla yazdığı şiirlerden bazılarını bakarak onun şair kimliği hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak mümkündür.

İSLAMA BAKTIKÇA

İslama baktıkça ta içim sızlar
Ciğerim yanar yüreğim kan ağlar
Ben hali düşünür maziye anar
Gözüm yaşı akar yakar gezerim

Erkekler çekilip gitti dünyadan
Reculiyet vasfı kayıp insandan
Nağmert adamlara kalmış bu meydan
Şah-ı merdan arar gözler gezerim

²³ A.g.e. s. 277-280.

Ya Rab acep güler mi sızlayanlar
Öz yurdunda boy bey olmuş paryalar
Asrı saadet aşığı bekleyenler
O günleri gözler bekler gezerim

Yok imdat edecek bu halimize
Hamiyet kalmamış zengin alimde
Şeyhleri şöhrette halkı gaflette
Hazenî dert yakar yanar gezerim²⁴

Şeyh Said Özen, bu şiirde kendi çağına ve yaşanılan realitelere dikkat çeker. Tasavvufu istismar eden aktörleri ve kesimleri tenkit eder. Üzüntü ve acı dolu gözyaşlarına gark olur. Zahitliğin aşk meşrebinde yanar. Dergâhına da Dâr-ı Hazen adını vermesi de bu açıdan dikkat çekicidir. Yine Hazeni mahlas kullanması da önemlidir. Bir bakıma hüznün dergâh, matem şahsiyeti ve tasavvuf olmuştur onun dünyasında.

Tasavvuf hem bir aşk ve şiir mektebi hem de bir toplum gerçekliği olarak ele alınmaktadır. Toplum gerçekliğinde tasavvufun uğradığı yozlaşmalara cesaretle eleştirilerde bulunur. Ancak bu eleştirileri yaparken hoşnut da değildir. Rahatsızlığını duyguları ve hüznüyle anlatır. Sapmalardan keyif alıp da tasavvufa reddiyeci bir tutuma yönelmez hiçbir zaman. Başka bir açıdan tasavvufun self-kritiğini yapar. Islahatçı bir tutum içerisinde hareket eder. Bilindiği gibi, Kuşeyri ve Yunus Emre'de de göreceğimiz gibi tasavvufun içinde ve tasavvufa karşı çeşitli eleştiriler hep olagelmıştır. Sadi Baba'da bu geleneğin çağdaş dönemdeki devamı sayılabilir²⁵.

ÖZLEM

Özlemim düşünce seven gönlüme
Kapar gözlerimi içten ağlarım

²⁴ Özen, *Ankalar ve Kargalar*, s. 271.

²⁵ Tatçı, M.(2021) *Yunus Emre Divanı-Seçmeler*, Ankara: DİB

Hayalin doğunca yanan kalbime
Kapar gözlerimi içten ağlarım
Mutluluk uzakmış benim dünyama
Hüzün acı yazmış kader levhama
Ömrüm gelince hep hatırıma
Kapar gözlerimi içten ağlarım
Bir alevli duygu çöker içime
Hazeniyi salar acı eleme
Aşkı çağrıştıran mutlu söyleme
Kapar gözlerimi içten ağlarım²⁶

Sadi Baba, Özlem adlı bu şiirinde tasavvufun acı, hasret ve aşk duygularını birleştirerek şahsında terennüm eder. Dünyaya gelen insan aslında özlem içerisindedir. Hasretten yanmaktadır. Çünkü Allah'tan ayrılarak bu dünyaya gelmiştir. Öz yurdu olan ilk cennetten uzaktadır. Hep yeniden Allah'a kavuşmak ümidiyle hayal içerisindedir. Bundan dolayı iç dünyasında ağlar. Tasavvufta dünyanın bir "gurbet" yeri olarak tahayyül edilmesi düşüncesine Sadi Özen de katılır.

Daha fazla Osmanlıca kelimelerle ve tasavvuf irfanının temalarıyla yazılan başka şiirleri de vardır. Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e duyulan aşk ve onların yaşadığı acı olaylara ortak olma duygusu zirvelere ulaşır. Kerbela acısını ve Hz. Alinin yaşadığı zorlukları derinden hisseder.

4. İlişkileri ve Faaliyetleri

1925 yılında Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ile beraber yeni bir süreç başlamıştır. Dergâhlar ve irfan ehli insanlar her zaman takibatlar geçirmiştir. Sadi Baba da bundan nasibini alır. 12 Eylül sonrasında, Yığınki'deki dergâhı (Dar-ı Hazen) sıkı gözetim altındadır. 28 Şubat darbesinin uygulandığı yıllarında dergâhı bir süre kapatılır. Sadi Baba tahkikata uğrar²⁷. Bütün bu baskılara rağmen faaliyetler sürekli gelişerek devam eder. Darbeler gelir gider, ama Sadi Baba'nın varlığı beka âlemine göç edinceye kadar yerinde durur. O, Elazığ'ı bekleyen maneviyat

²⁶ Özen, Ankalar ve Kargalar, s. 9.

²⁷ Mehmet Özen ile mülakat, Elazığ, 2022.

bekçisidir. Asırlardan asırlara manevi fener, bekçisinden bekçisine geçer. Hala da fener yanmaya devam eder.

Emekli mühendis Murat Dağoğlu, “Uzun yıllar önce tanışıp, sohbetlerinden ve fikirlerinden istifade etme imkanına sahip olduğum için kendimi çok şanslı olarak görüyorum” dedikten sonra Sadi Babanın kişisel özellikleri ile ilgili olarak oldukça geniş bir ufuk çiziyor: “Onu yakın tanıyan kişilere sorulduğunda çok meziyetlerinin olduğu tartışmasıdır, bu hasletlere baktığımızda ilk sıralarda, tevazu, her kesimden insanla kolay diyalog kurabilen ve onları onore etmesini bilen, araştırmacı, okumayı çok seven ,çevresindeki kişileri okuma ve araştırmaya teşvik eden, ilmiye sınıfından kişilerle derinlemesine fikir alışverişinde bulunan ,entelektüel ve tüm görüşlerin neticesini Kur’an ve sünnet ölçüsüne oturtan, Kur’an sünnet ve Muhammed’i bir şahsiyeti insanlara ilmik ilmek işleyen, tasavvuf ve tarikat yolunun yılmaz savunucusu ve uygulayıcısı ve bu yolun istismara ve yozlaşmaya açık olduğunu insanlara anlatan...”²⁸

Sadi Özen mütevazılığı ile örnek bir insandır. Talebeyle de konuşur, profesörle de. Esnaf ile içli dışlıdır. Kendisinin ayrıcalıklı algılanmasına izin vermez. Çoğu kere esnafı karşılaştığında kendisini tanıtmaz ve sıradan bir insan gibi hareket eder. Hatta kendisini hakir görür. Oğlu Muhammed Taha Özen sosyal çevreyle ilişkilerini şöyle anlatıyor: “Mahallenin dertleri ile dertlenirdi; herkese şefkatli ve merhametliydi. Çocuklar ile çocuk olan; elinden geldiğince yardımcı olan bir yapısı vardı. Esnafı ilişkisinde alışveriş yaptığında kendisini sima olarak tanımayan insanlara kendisini kesinlikle tanıtmazdı ki manevi şahsiyetinden dolayı herhangi bir maddi imtiyaz sunulmasın. Bu tutumu Ehl-i beytten Hz. Hasan efendimizi örnek almasından kaynaklanmaktadır”²⁹. Dergâhına zaman zaman gidenlerin anlattıkları da bunu doğruluyor. Buna göre yanına gelen sarhoş insanları ezilmesin diye önce kendisini hakir görür ve böylece onlarla empati kurmaya çalışır³⁰.

Sadi Baba, Elâzığ’ın sarhoşlarının ve dervişlerinin etkileşimini hatırlatır çoğu zaman. Çünkü âlemci ve ülkücü Elazığlı gençler onun dergâhına giderler ve ona saygı duyarlar. Gece hayatında ve sokak hayatında sınır tanımayan, söz dinlemeyen bu insanlar, Sadi Baba’nın

²⁸ Murat Dağoğlu, Sadi Özen’in yakın müritlerinden emekli mühendis. Onunla ile yapılan mülakat, Elazığ, 2022

²⁹ Mehmet Taha Özen ile yapılan derinlikli mülakat, Elazığ, 2022

³⁰ Ömer Yıldırım ile yapılan mülakat, Elazığ, 17.08.2022

yanında boynu bükük insanlara dönerler. Sarhoşlar ile dervişler arasında ilginç bir ruhsal benzerlik var aslında. Sarhoşlar da dünyaya boş verip kalender meşrep oldukları hallere düşerlerdi kimi zaman. Dervişler de zaten bunun peşindeydiler. Bu nedenle sarhoşlardan bazıları yeniden dindarlığa yöneldi mi kendisini harbi bir şekilde dine verirdi. Tam kalender meşrep olurdu. Sadi Baba'nın etrafında böyle insanları bu makalenin yazarı da görmüştür. Sadi Baba, bu psikolojinin bilincinde olan bir şahsiyettir. Onların tam da bu dünyasıyla temas kuruyordu. Nasibi olan, sarhoşluğu manevi âleme geçerek yaşamaya devam ediyordu. Sadi Baba sık sık "bizi de bir şey sanmayın, Allah bizi affetsin" diyerek pedagoğunu gösterir. Onların gönlünü alır ve onlarla dostluk kurar.

Said Özen siyasi çevrelere kapalı olmamakla beraber her zaman belli bir mesafe içerisinde olduğu görülmektedir: "Dergâhlar particilik üstü kurumlar olması hasebiyle herhangi bir partiye imtiyazlı davranmazdı herkese eşit mesafedeydi doğrularını siyasetçilere tavizsiz ve yalın bir dil ile mevki makamları ne olursa olsun anlatırdı. Particilik genelde doğruluk anlayışı içerisinde yapılmadığından pek sıcak bakmazdı. Partilerin kendi liderlerini hatasız görüp eleştiri kabul etmemelerinden, rakiplerinin doğrularını da yanlış görmeleri anlayışı Sadi Baba'nın görüşlerine ters düşerdi. Siyasilerden insanlara sürekli yardım etmesini dertlerine çare bulmasını isterdi."³¹

Sadi Baba, Elâzığ'da İktibas Dergisini satan ilk kişidir. İktibas,ERCÜMENT ÖZKAN'ın Ankara'da çıkardığı ve apolitik ortamda İslamcılarının imdadına yetişen bir tarama dergisidir. 1980 sonrasında Dünyadan ve Türkiye'den haberler yayınlardı. Harika röportajlar vardı. Mahir Kaynak, Aydın Menderes, Mehmet Sait Hatipoğlu gibi çok önemli fikir adamı ve ilahiyatçılarla uzun röportajlar yayınlanırdı. İktibas Dergisi aynı zamanda tasavvuf karşıtı olacak kadar tasavvufa eleştirel bakan bir yayındır. Fakat ilginç bir şekilde Kadiri Şeyhi Sadi Baba, bir dönem bu dergiyi okumuş hatta satmıştır.ERCÜMENT ÖZKAN Elâzığ'a gelince mutlaka onu ziyaret ederdi. Sadi Baba'nın anlattığı güzel bir menkıbe bu dergide "Bizim itin nesi olursun?" başlıklı yazı ile yayınlanmıştır. Çobanın birisi iyi olan köpeğinin kurtlara karşı mücadele etmesi üzerine ona koyun bağışlar. Sonra derken bağışladığı koyun çoğalır. Çoban da ne yapacağına şaşırır. Çoğalan koyunlar, köpeğin koyunları sonunda. Düşünüp taşınıp sonunda

³¹ Mehmet Taha Özen ile yapılan derinlikli mülakat, Elazığ, 2022

kadıya gitmeye karar verir. Mahkemeye başvurur. Gün gelir kadıya durumu arz eder. Kadı çeşitli önerilerde bulunur. Ama çobanın kafasına yatmaz hiçbirisi. Sonunda, kadı da “bana ver” der. Çoban da düşünür taşınır, “tamam Kadı hazretleri size vereyim” der. Mahkeme odasından çıkar. Fakat yine tatmin olmaz ve tekrar kadıya döner. Ona, “Kadı Efendi siz bizim itin nesi olursunuz?” der. Kadı da “git ne yaparsan yap” diye cevap verir³².

Menkıbede bir kadı, çoban karşısında yenilgiye uğrar. Çoban irfaniyle yüksek mevkidedir. Dünyalığı ise aşağılarda. Kadı ise tam tersine adaletin başında yer alan, okumuş ve mevki sahibi birisidir. Ancak irfanı olmayan bir adam, bu nedenle hayatı koyunlarla dağ başında geçen, okuma yazması olmayan bir çoban karşısında ne yapacağını bilmez, şaşırır.

Ercüment Özkan, Ankara’da İktibas Dergisini çıkaran ve İslamcılık düşüncesini savunan bir şahsiyettir. Bütün Anadolu’yu dolaşarak insanlarla müzakerelerde bulunur ve kendi düşüncelerini yaymaya çalışır. Tasavvufa çok radikal eleştirilerde bulunur. İslamcı bir münevverdir. Sadi Baba’yı da ziyaret ediyor ve onunla tartışmalarda bulunuyor. Özkan, Sadi Baba’ya karşı çok olumlu düşüncelere sahip oluyor. “Senin gibi şeyhe saygımız var” diyor. İslamcı bir aydının ve üstelik tasavvufu radikal bir şekilde eleştiren bir kişi, Sadi Baba’dan etkilenerek onunla uzlaşır hale geliyor.

Elazığ’da farklı meşreplere mensup tarikatlar ve şeyhler oldukça yaygındır. Mürit toplayanlar, para ve yardım toplayanlar, evlialığını göze sokarcasına ilan edenler, hükümet ve güç çevreleriyle iş tutanlar...Sadi Baba, bunları her zaman eleştirir. Bu işlerin doğru olmadığını, böyle şeyhliğin ve böyle tasavvufun İslam’dan uzaklaşmak manasına geldiğini söyler. O daha ziyade muhabbeti önde tutar. Lüzumu olmadıkça bu konulara da girmez. Her seçim zamanlarında bu şeyhlerin evlerine koşanlar vardır. Tabii ki şeyhlerin çevreleri de siyasete koşar. Fakat Sadi Baba bunlara tenezzül etmez. Dergâhında sarhoş da ülkücü de, İslamcı da, profesör de bir arada olur. Çok renkli bir dergâhı vardır. Gündelik hayatta bir araya gelemeyecek insanlar, bu dergâhta bir araya gelmiştir. Tasavvuf

³² Ergün Yıldırım, “Bir Şeyh ve Bir İslamcı: Sadi Baba ve Ercüment Özkan”, (Yeni Şafak, 18.09.2019)

ortamında, Sadi Baba'nın kanatları altında bir araya gelmiş ve müminler kardeşler düsturunun pratiği gerçekleşmiştir.

Dergâh, Elâzığ'ın kenar ve metruk bir mahallesinde, Yığinki denilen yerdedir. Yığinki, çok eski bir yerleşim yeridir. Kerpiç evleri ve pek gelişmeyen çehresiyle kaldı uzun süre. Dergâhta ne şatafat, ne lüks, ne de dünyalığı üzerinde taşıyan bir hava vardır. Kerpiçli evlerle dolu bir mahallenin içinde konumlanan mütevazı bir evdir.

Elazığ merkezde Mahpushane Camii, yıkılarak yerine yenisi yapılmış ve adı da değiştirilmişti. Bit Pazarının kenarındaydı. Eskiden Elazığ mahpushanesi buradaymış. Adı da oradan geliyormuş. Sonra yıkılıp yeniden güzel bir camii yaptılar. Adını da Saray Camii koydular. ~~Saray Camii~~ Bizim toplum sarayları seviyor. Masallarda saraylar hep olumlu manada anlatılır. Herhalde camiye de saray adının konmasının sırrı budur! Büyük, güç, değerli olanın adının camiye de verilmesini isteyen bir bilinç! Sadi Baba, bu caminin yakınında küçük bir çay ocağına bazen gelir, muhabbet ederdi.

Üniversite öğrenciliğimiz yıllarında bir keresinde bu mekanda çaylarımızı yudumlarken o Sadi'den mısralar okuyordu. Güzel Harput şivesiyle konuşuyordu. İstanbul'dan yeni dönmüştü. Sanırım çocuklarını Kur'an kursuna vermeye gitmişti. Bunlardan bahsetmek yerine Dolmabahçe Sarayını anlattı. Gülümseyen çehre, şakırdayan ses, çay içerken bal tatlılığıyla konuşuyordu: "Osmanlı orada kadınlaşmış"! dedi ve devam etti: "Tavanlar altın, karyolalar altın, her taraf altın. Bu kadar altınla Osmanlı kadın haline gelmiş. Artık fetih ve mücadele tamamen unutulmuş. Dünyaya dalmışlar. Yıkılma da bundan olmuş". Sadi Baba, Osmanlının yıkılışını Dolmabahçe Sarayı üzerinden açıklamıştı. Bu kadar altın, dünyevileşme işaretiydi, kadın, bir semboldü. Osmanlı dünyevileştikçe, altına ve lükse battıkça, lüks saraylara kapıldıkça batmaya başlamıştı.

Elâzığ'da ne dergâhlar kapandı ne de şeyhler yok oldu. Şeyhler, kimi kez suskunluğa bürünseler de hep var oldular. Hastahane, doktorlar ve eczaneler moderniteyle beraber her tarafımızı kuşatsalar da insanlar şifa bulmak için dergâhlara, türbelere gitmeye devam ettiler. Bir dua, bir okuma, bir nasihat kimi zaman onlara şifa oldu. Onlar da şeyhlere, türbelere ve dergâhlara inanmayı bırakmadılar. Ama her darbe ve olağanüstü durumlarda dergâhlar suskunlaşır, kimi dergâhlara baskın düzenlenir, bazı şeyhler de gözaltına alınır. Sonuçta Harput, Baba'lar

şehridir. İrfan büyüklerine Baba derler. Hala mezarları bir anıt gibi durur. Mansur Baba, Feti Baba, Arap Baba... Sadi Baba da Harput'un Elazığ'a sarkan son babası. Yetmiş dört yaşında rahmete göçtü.

Sonuç

Sadi Özen, Harput-Elazığ tasavvuf geleneği içinde yetişen bir şahsiyettir. Kadirî meşrepli, irfanı özümsemiş, sürdürmüş ve toplumu bununla mayalamaya çalışmıştır. Harput-Elazığ yerinde tasavvufun toplum içindeki yerini temsil etmiştir. Dergâhında farklı düşünce çevrelerinden, meslek gruplarından insanlar yer almış ve yerel düzeyde toplumsal bütünleşmeye önemli katkılarda bulunmuştur. Örneğin ülkücü ve İslamcı çevrelerden insanlar onun dergâhında bir araya gelmiştir.

Said Baba, çok yönlü olan bir ariftir. Şair, denemeci, kitapçı ve ilim ehlidir. Dergâhında muhabbetle insanlar pişmektedir. Olağanüstü siyasi dönemlerde çeşitli baskılarla karşılaşmıştır. Fakat yine de yolunu devam ettirmiştir. Esnafla iç içe yaşar, akademisyenlerle konuşur, çok farklı toplum kesimlerine, onun deyimiyle “halk pedagoğunu” yapar.

Daru'l-hazen, Türk toplumunda sert laiklik politikaların uygulanmasına ve tekkelerin kapatılmasına rağmen Elazığ özelinde tarikat ve tasavvuf kültürünün varlığını sürdürme cesaret ve dinamizmine örnek teşkil eder. Elazığ halkının dergâhlarla olan ilişkisi, bütün sekülerleşme politikalarına karşın bir biçimde devam ettiğini gösterir. Toplum, bir arif şahsiyet üzerinden din ile olan münasebetlerini sürdürmektedir. Tasavvuf, toplum içinde önemli bir sosyolojik gerçeklik olarak var olmaya devam etmektedir. Tekkeler, siyasi planda kapatılsa da sosyolojik planda varlığını korumaktadır. Daru'l-hazen de onlardan biridir. Harput-Elazığ'ın son tekkelerindendir.

Kaynakça

- Çakır, Ruşen. “Gomaşinen (59)- Elazığ'dan iki portre: Sadi Baba ve Hacı Efraim”
<https://medyascope.tv/2021/09/25/>
- Çelik, İsa-Dumlu, Mikail. “Kâdiriyye Tarikatı Halisiyye Şubesi Mürşidlerinden Elazığlı Hacı Ömer Baba (v. 1321/1905)Hayatı, Eserleri Fikirleri”, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:7, sayı: 14, Sayfa: 89-124, 2018
- Dağoğlu, Murat. Sadi Özen'in yakın müritlerinden emekli mühendis. Murat Dağoğlu ile mülakat, Elâzığ, 2022.
- Erdem, B. *Şeyh Musa Kazım Efendi*, Elâzığ: Çayda Çıra Yayıncılık, 2011.
- Kara, Mustafa. “Harputta Bir Karabağlı Bir Derviş Şair: Nigari”, *Dünü ve Bugünü ile Harput*, Elâzığ: Türkiye Diyanet Vakfı Elâzığ Şubesi Yayınları, 2005.
- Sunguroğlu, İshak. *Harput Yollarında*, Ankara: Elâzığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 1958
- Özen, Sadi. *Emir Muaviye Sahabi mi?*, İstanbul: Birleşik Dağıtım, 1996.
- Özen, Sadi. *Ankalar ve Kargalar*, Kahramanmaraş: Poza Ofset, 2013.
- Mehmet Taha Özen ile Mülakat, Elâzığ, Şubat 15, 2022,
- Nevzat Ülger ile Mülakat, Elâzığ, 17.07. 2023,
- Ülken, Hilmi Ziya. *Türk Tefekkürü Tarihi*. İstanbul: YKY, 2007.
- Ünal, Mehmet Ali. XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, TTKB, Ankara: 1989.
- Yıldırım, Ergün. “Bir Şeyh ve Bir İslamcı: Sadi Baba ve Ercüment Özkan”, (Yeni Şafak, 18.09.2019)
- Tatçı, Mustafa. Yunus Emre Divanı-Seçmeler, Ankara, DİB, 2021
- Ömer Yıldırım ile Mülakat, Elâzığ, 17.08.2022